

Saly Attila

joghallgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Elméleti-történeti Tagozatának tagja

Észrevételek az előszereteti érték jogelméleti háttéréről az igazságosság és a méltányosság fogalmának tükrében

I. Bevezetés

„Hiszen a tulajdon a gazdája rabja, míg a szeretet a szabadságot adja.”¹ E sorokról aligha feltételezhető, hogy a költő jogi háttérrel tulajdonított volna nekik, azonban az általa versbe szőtt fogalmak kiválóak arra, hogy rövid tanulmányomat felvezessem: e mű célja a kártérítési jog keretein belül helyet foglaló előszereteti érték elméleti kérdéseinek bemutatása, problémáinak felvillantása.

II. Az előszereteti érték fogalmáról

„Előszereteti érték alatt azt az összeget értjük, amennyivel egy adott vagyontárgy a tulajdonosának többet ér, mint amekkora annak piaci ára.”² E definícióban ugyan fogalmi elemként nem jelenik meg, de a vagyontárgy többletértékét a tulajdonos által a vagyontárgy iránt tanúsított érzelmi többlet adja alapesetben. Szalai Ákos szerint azonban az előszereteti érték lényege nem csupán érzelmi többlet, mert mondhatjuk, hogy azáltal, hogy egy vagyontárgyat birtokunkba vettünk, már azzal érzelmi kötelék fűz hozzá bennünket, tehát számunkra meghaladja a piaci árat.³

Az előszereteti érték (*pretium affectionis*), vagyis „az az érték, amelyet valaki egy elpusztult vagy megrongált dolognak kimondottan szubjektíve, merő érzelmi szempontoktól indítva tulajdonít,”⁴ a római jogban általában nem jön figyelembe.⁵ A definíció rávilágít, hogy egy teljesen szubjektív értékről van szó, mely az antik római és a jelenlegi jogalkalmazónak is nehézséget okozna a kár kiszámításánál, illetve a kártérítés dogmatikájának megfelelően annak bizonyításánál. Meglátásom szerint azonban nem csak a vagyonban beállt értékcsökkenés (*damnum emergens*) esetében értelmezhető az előszereteti érték jelenléte, hanem az elmaradt vagyoni előny (*lucrum cessans*) esetében is. Ezt a kérdést fejtegeti Fuglinszky is, amikor a következő esetet vázolja az elmaradt élmény terminológia használatával: „a károsult, miután megvette meglehetősen drága jegyét a zürichi operába,

¹ Aranyosi Ervin: Mi is a szeretet? Aranyosi Ervin versei. <https://versek.aranyosiervin.com/erzelmek-szeretet-magany-boldogsag-vagyakozas/aranyosi-ervin-mi-is-a-szeretet/> (2025. 04. 29.).

² Szalai Ákos: A kár fogalma a polgári jogban és a joggazdaságtani irodalomban. Párhuzamok és ütközések. Iustum Aequum Salutare XIV. 2018/2. sz. 226. o.

³ Uo.

⁴ Földi András – Hamza Gábor: A római jog története és intézményei. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 2024. 425. o. Vö. Benedek Ferenc – Pókecz Kovács Attila: Római magánjog. Ludovika, Budapest 2021. 268. o.

⁵ Mindazonáltal lásd Pap. D. 17, 1, 54pr. ... *placuit enim prudentioribus affectus rationem in bonae fidei iudiciis habendam*... Siklósi Iván: Római magánjog II. kötet. Kötelmi jog és jogügyleti tan. Öröklési jog. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2021. 1124. o.

vagy a bécsi operabálba, harmadik személy károkozó magatartása folytán mégsem tud részt venni e jeles eseményeken, s a jegyet visszaváltani már nem tudja. Vagyona csökkent talán ezért, mert egy vagyoni értékű szolgáltatás igénybevételének lehetőségétől esett? Avagy elmaradt vagyoni előnyről van szó?”⁶ Ugyan ez egy meglehetősen tág értelmezése az elmaradt vagyoni előnynek a műélvezet szubjektív mivoltával összefüggésben, véleményem szerint ez rávetíthető az előszereteti érték vonatkozó kérdéseire is. Fézer Tamás kutatásai rámutatnak a belga szabályozás ide vonatkozó fordulataira: „például, ha valakinek az autóját pont családi nyaralás előtti napon rongálják meg, és emiatt elmarad a vakáció, a bíróság a gépjárműben esett vagyoni károk megtérítésén túl a nyaralás elmaradása miatti morális sérelmeket is kompenzálja.”⁷

Szladits Károly ugyan a kár tágabb értelemben vett fogalmából indul ki, de jól kitűnik belőle, hogy ebbe beletartoznak azok a nem vagyoni hátrányok, amelyek személyiségi, erkölcsi érdekek sérelmeit ölelik fel. Így tehát ebben a körben értelmezhető az előszereteti érték, mint a személyiségi jogok és a kártérítési jog határán fekvő érték.⁸ Fézer azonban ellentétes megállapításairól ír: szerinte az előszereteti érték ún. jogon kívüli kategória, azaz sem a nem vagyoni kártérítés, sem a személyiségi jogok szankcionálási körébe tartozó sérelemdíj eseteibe nem illeszkedik bele, miután a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (továbbiakban: régi Ptk.) szerint minden esetben csak vagyoni károk keletkezhetnek a károkozás kauzalitásának megfelelően.⁹

Mindezek alapján tehát az előszereteti értéket elfogadhatjuk olyan szubjektív, érzelmi vagy erkölcsi jellegű, piaci árnál magasabb többletértékként, amelyet a vagyonban beállt értékcsökkenésből és az elmaradt vagyoni előnyből fakadó károk körében a vagyontárgy tulajdonosa e dolognak tulajdonít.

II.1. Az előszereteti érték alkalmazhatóságáról – jogtörténeti szemelvények

Az előszereteti érték alkalmazását illetően alapvetően azt lehet megállapítani, hogy az alkalmazhatóság felfogása korszakonként és területenként változott.

Az ókori rómaiaknál a közérdek, közfelfogás határozta meg ennek okát, ugyanis felfogásuk szerint „a dolgok értékét nem egyeseknek a dologhoz kapcsolódó érzelme vagy haszna, hanem a közfelfogás szabja meg”, [ezért] „az élvezetek és az érzélem elismerése nem jön figyelembe.”¹⁰ Érdekes elgondolkodni azon, hogy a mindenkori magánjogba belefolyhat-e a közérdek. A magánjog ugyanis alapvetően olyan jogág,

⁶ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2015. 739. o.

⁷ Fézer Tamás: A nem vagyoni (erkölcsi) sérelmek megítélése a polgári jogban. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2011. 169. o.

⁸ Szladits Károly: A magyar magánjog. Kötelmi jog általános része. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest 1941. 360. o.

⁹ Fézer: i. m. 168. o.

¹⁰ Földi – Hamza: i. m. 425. o. Paul. D. 35, 2, 63 pr. *Pretia rerum non ex affectu, nec utilitate singulorum, sed communiter funguntur.*...; Ulp. D. 7, 7, 6, 2 *Item voluptatis vel affectionis aestimatio non habebitur, veluti si dilexerit eum dominus aut in deliciis habuerit.*

amely a mindenkori individuum érdekeit (értsd: személyi és vagyoni viszonyait) biztosítja és oltalmazza. E jogágon belül helyeződik a középpontba a privátautonómia és annak személyi és vagyoni kapcsolata.¹¹ Összeegyeztethető-e ezzel az, ha az előszereteti érték elutasításánál a római magánjogi gondolkodás a közösségre hivatkozik? Születhet-e – a magánjog szempontjából – igazságos ítélet, ha a római bíró nem az egyén érdeksérelmét tartja szem előtt, hanem a közfelfogás által megszabott értéket? Álláspontom szerint a jogi gondolkodás nem lehet fekete-fehér. Értem ezt úgy, hogy a magánérdek és a közérdek közé nem húzható egyértelmű határvonal. A jognak – akár az ókori Rómában, akár a hatályos jogszabályok világában – tudnia kell olyan eszközöket biztosítani a jogalkalmazó számára, hogy azokat felhasználva a jogbiztonságot, szűkebb értelemben a forgalom biztonságát ne sértse, de az egyén se szenvedjen jelentős érdeksérelmet. A jogelmélet által kidolgozott olyan fogalmak, mint a későbbiekben tárgyalt 'igazságosság' ilyen esetekben mindig irányadóak tudnak lenni.

Bár a középkorban a *pretium affectionis* figyelembevételre kezdetben teret kapott, a kánonjogi és barbárjogi behatások következtében „szaggatni” és „tépdesni” kezdték az olyan jogokat, mint az előszereteti érték. Lábady ezeket a jogokat találó terminust használva immateriális jogoknak nevezi, mert nem vagyoni vagy anyagi jellegűek, hanem eszmei természetűek van.¹²

Az újkor egyik nagy magánjogi kodifikációs vívmánya a francia jogfejlődés tekintetében a *Code civil* (továbbiakban: Cc.) volt. Ahogy Lábady írja: „*a Code civil is egy csoda, s egyben egy világ teremtése volt.*”¹³ Talán a Cc. azzal vált a polgári jogrend első teljes és mindjárt a legtökéletesebb alapvetésévé,¹⁴ hogy elismerte a nem vagyoni, immateriális alapon nyugvó kártérítést – és ezzel az előszereteti értéket – annak ellenére, hogy fennállt a veszély a jogász-társadalom részéről a törvénykönyv negatív fogadtatására, hiszen a *pretium affectionis* alkalmazhatóvá tételével a Cc. szubjektív alapokra helyezte a kártérítés mértékének megítélését, amely ellenkezik a civiljog objektív kármegítélési főszabályával.¹⁵ A nem vagyoni kártérítést illető jogelmélet a franciák 19. századában azonban meglehetősen egységes volt. Érvrendszerükben arra hivatkoztak, hogy „*ha a kár immateriális, ez a felelősségen mit sem változtat.*”¹⁶

Hasonló álláspontra helyezkedett az osztrák *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch* (továbbiakban: ABGB), amikor *expressis verbis* deklarálta, hogy az előszereteti érték a kártérítés alá esik.¹⁷ A modern

¹¹ Lábady Tamás: A magánjog általános tana. Szent István Társulat, Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest 2023. 20. o.

¹² Lábady Tamás: A nem vagyoni (ideális) kártérítés a középkorban. In: Megtartott szó (szerk. Koltay András – Landi Balázs). Wolters Kluwer Hungary, Budapest 2018. 287. o.

¹³ Lábady: A magánjog általános tana... 54. o.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Lábady Tamás: A nem vagyoni érdekek védelmének francia útjai: le dommage mora. In: Megtartott szó (szerk. Koltay András – Landi Balázs). Wolters Kluwer Hungary, Budapest 2018. 233. o.

¹⁶ Uo.

¹⁷ Boytha György: A személyiségi jogok megsértésének vagyoni szankcionálása. PJK 2003/1. sz. 3. o.

polgári jogi kodifikáció nagy művében a 305. szakasz¹⁸ különbséget tesz rendes és rendkívüli érték között, mely a bíróság számára a kártérítés mértékének kiszabásánál irányadó, és a rendkívüli érték terminusa alatt értelmezi az előszereteti értéket, mint a dolog véletlenszerű tulajdonságain alapuló sajátos vonzalmát.¹⁹

A modern polgári jogi kodifikációk közül a pandekta-típusú kódexektől elvárható lenne, hogy miután a római jog által megtermékenyített talajon láttak napvilágot, azok is elvessek a *pretium affectionis* intézményét. A német polgári törvénykönyv (*Bürgerliches Gesetzbuch*, továbbiakban: BGB) sajátos szabályozásában követendő példát láthat számos jogrendszer a nem vagyoni kártérítést illetően, ugyanis a BGB 253. § (1) bekezdése akként rendelkezik, hogy „*Wegen eines Schadens, der nicht Vermögensschaden ist, kann Entschädigung in Geld nur in den durch das Gesetz bestimmten Fällen gefordert werden.*”, tehát hogy csak törvényben meghatározott esetben van lehetőség nem vagyoni károkozás miatt történő kártérítésre. A jogszabályhely (2) bekezdése rögtön felvillantja ezeket az eseteket, nevezetesen „*des Körpers, der Gesundheit, der Freiheit oder der sexuellen Selbstbestimmung*”, azaz a test, az egészség, a szabadság vagy a szexuális önrendelkezés megsértéséből fakadó károk esetei. Itt megjegyzendő, hogy ezek megsértése esetén csak méltányos alapon van lehetőség pénzübeli kártérítésre.²⁰ Megállapítható, hogy a római jog pandekta-dogmatikájának egy modernebb megoldása látott napvilágot a korlátozott alkalmazhatóság tükrében, ugyanis a német magánjog csak bizonyos esetekben ismeri el a nem vagyoni kártérítés jogintézményét, és ez véleményem szerint megfeleltethető annak a német jogászgi génusznak, amely okkal vált számos jogrendszer mintájává.

Láthatjuk, hogy a nem vagyoni kártérítés a mindenkori magánjogi gondolkodást megosztotta. Azt is láthattuk, hogy ennek oka általánosságban véve az lehet, hogy a kártérítési jogot dogmatikailag a jogrendszer szubjektív vagy objektív alapokra helyezze-e. Tehát az előszereteti érték alkalmazhatóságának fő kérdése véleményem szerint az, hogy egy kártérítési perben a jogalkalmazónak adjunk-e lehetőséget arra, hogy szubjektív szempontokat figyelembe vegyen a kár mértékének kiszámításánál. Mennyiben veszélyeztetné ez a forgalom biztonságát vagy igazságos döntés meghozatalát? *Prima facie* határozottan megállapítható, hogy az objektivitás a jogalkalmazásban biztosabb talajt szolgáltat az igazságos döntés meghozatalához. Gondoljunk csak az előszereteti érték eljárásjogi vetületeire, egészen pontosan arra, hogy egy kártérítési eljárásban (is) szükséges az állított tények megfelelő bizonyítása. Amennyiben beengedjük a szubjektív jelenségeket jogrendszerünkbe, jelentősen megnehezedik a bizonyítási tehernek való megfelelés,

¹⁸ ABGB § 305. „*Wird eine Sache nach dem Nutzen geschätzt, den sie mit Rücksicht auf Zeit und Ort gewöhnlich und allgemein leistet, so fällt der ordentliche und gemeine Preis aus; nimmt man aber auf die besondern Verhältnisse und auf die in zufälligen Eigenschaften der Sache gegründete besondere Vorliebe desjenigen, dem der Werth ersetzt werden muß, Rücksicht, so entsteht ein außerordentlicher Preis.*”

¹⁹ Vö. ABGB § 1331. „*besondere Vorliebe*”; OGH 28.12.1951, 2 Ob 479/51 RIS-Justiz RS00313125 https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Justiz/JJT_19511228_OGH0002_0020OB00479_5100000_000/JJT_19511228_OGH0002_0020OB00479_5100000_000.pdf (2025. 05. 12.).

²⁰ Bürgerliches Gesetzbuch 253. § (1)-(2) bekezdés.

hiszen a dolog természeténél fogva szubjektív tényeket sokkal nehezebb bizonyítani, mint azokat, amelyek objektívek. Jól látható ebből, hogy az objektív, materiális anyagi és alaki jogi szabályozás talán a legfontosabb a jogbiztonságot garantáló szabályozások közül.

Az objektivitás mellett érvel a jogalany számára különösen nagy jelentőséggel bíró, olykor fájdalmas, de gyönyörű valóság, miszerint a bíróság keze alatt emberi sorsok, emberi vagyonok apró fillérei is döntés tárgyát képezik, a bíróság felelősségteljes ítéletének pedig egyetlen garanciája a talán legelvontabb társadalmi fogalom: az igazságosság.

III. Az igazságosságról

Vajon igazságos-e, hogy a károsult szubjektív érzelmei alapján többet követelhet a károkozótól?

Az igazságosság a magánjog vezéreszméjeként jelenik meg a jogtudományban és értelmezhető a jogbiztonság garanciájaként.²¹ Az igazságosság fogalmát a filozófia igyekezett kidolgozni, de azt gondolom, hogy természeténél fogva valamennyi társadalomtudomány – ekként a jogtudomány – körében is alkalmazható.

Álláspontom szerint a jogtudományt művelőnek sokkal mélyrehatóbban kell értelmeznie az igazságosság fogalmát, és ahhoz sokkal szorosabban kell viszonyulnia. Arisztotelész szavait elengedhetetlennek tartom itt feltüntetni: „*igazságos dolog az, ami törvényes és egyenlő.*”²² Jogfilozófiai szempontból értelmezhetjük ezt úgy, hogy a törvényes dolog a jogalkotót köti, az egyenlőség pedig a jogalkalmazót. Feltételezzük, hogy a jogalkotó által hozott törvénynek mindig van igazságtartalma, ezt a jogalkalmazónak az egyenlőség égisze alatt kell alkalmazni. E körben Arisztotelész az arányosságot is irányadó szempontként használja, amikor azt mondja, hogy „*aránytalanság jelentkezik a valóságban is: aki az igazságtalanságot elköveti, annak több jut a jóból, akivel szemben pedig elkövetik, annak kevesebb.*”²³

John Rawls, az igazságosság eszméjének nagy kutatója szerint „*az igazságosság elvei azok lesznek, amelyeket észszerűen gondolkodó emberek elfogadnának az egyenlő szabadság egy ilyen elgondolt helyzetében.*”²⁴ A társadalmi szinten értelmezett igazságosság objektívizálható ilyen módon ugyan, de véleményem szerint, ha kísérletet tennénk a világ összes társadalmában elfogadott igazságosság-fogalom felállítására hamar kudarcba fulladna kísérletünk, mert az eltérő kultúrák nem teszik lehetővé az igazságosság ugyanolyan meghatározását. Összefüggés állítható fel ezzel a II. 2. pontban foglalt gondolatokkal.

²¹ Benke József: Bevezetés a magyar magánjog általános elveibe. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2019. 68. o.

²² Arisztotelész: Nikomakhoszi etika. Európa Könyvkiadó, 1997. 147. o.

²³ Arisztotelész: i. m. 156. o.

²⁴ John Rawls: Az igazságosság elmélete. Osiris Kiadó, Budapest 1997.

Az igazságosság kérdésének megítélése érdekesen alakul az előszereteti érték tekintetében. A károsult szemszögéből tekintve talán igazságosnak tűnhet az, hogy eszmei sérelmét a károkozó megtérítse, azonban a károkozóval szemben igazságtalan, hogy szubjektív alapon rójanak rá többletterheket. Ahogy Benke József is találóan írja: „*a magánjogi igazságosság [...] univerzális kötöttséget jelent*”.²⁵ Azt gondolom vitathatatlan, hogy a jogalkotó, a jogalkalmazó és a jogalany számára egyaránt kötelező e vezéreszme. Számukra az igazságosság alkalmazásának elmulasztása Damoklész kardjaként kell, hogy fejük felett lebegjen, tekintet nélkül arra, hogy ki a károkozó és a ki a károsult.

IV. A méltányosságról

Álláspontom szerint az igazságosságot hiba lenne objektivizálni: egész egyszerűen azért, mert nem lehet. A társadalmi gondolkodás filozófiai paradigmái ezért létrehozták a méltányosság intézményét, mely az igazságosság korrekciójaként jelenik a jogtudományban.²⁶ A méltányosság jelentheti azt a vezéreszmét, mely az igazságossággal kölcsönös és szoros összefüggésben áll, mégpedig azért, mert ha elfogadjuk, hogy az előző pontban leírt társadalmi igazságosság előidézhető az adott nép tekintetében, és ezáltal általános érvényt nyer, ezen általános jelleg kiküszöbölését célozza a méltányosság. Beleviszi az egyént, az emberi individuumot a törvények absztrakt világába. Az arisztotelészi etika szerint „*a méltányosság és a méltányos az, aki enyhíteni igyekszik a törvénnyel szabályozott dolgokat*.”²⁷ Utalva itt is a törvénnyel történő általános szabályozottság veszélyeire, mely kétséggkívül megmerevíti a jogalkalmazást és számos esetben igazságtalanságot idéz elő.

Jól látható tehát, hogy a méltányosság jogintézményként történő szabályozása és bevitele a jogrendszerbe a jogalkotó kötelezettsége, hiszen a jogalkalmazó csak olyan esetekben nyúlhat a méltányossághoz, ha azt a jogszabály kifejezetten előírja, alkalmazására felhatalmazást ad.²⁸ Arisztotelész, álláspontja azonban a modern jogalkalmazásban tarthatatlan, amikor a méltányosságot a megértő gondolkodás relációjában is vizsgálja: „*aki döntést hoz a törvényhozó által elhanyagolt dolgokban, és felismeri, hogy ezek, noha a törvényhozó elhanyagolta őket, mégis jogos dolgok – az ilyen ember: megértő gondolkodású*.”²⁹ Itt ugyanis nem érinti a törvényhozó felhatalmazását méltányosság alkalmazására, hanem a tulajdonképpen mondhatjuk, hogy a megértő gondolkodású ember – tehát a bíró – kezébe jogalkotói hatáskört ad. Ezen írásnak nem célja a bírói jogalkotás aspektusainak és mélységeinek bemutatása, így pusztán megjegyzem, hogy ez a modern jogfelfogásban sem logikailag

²⁵ Benke: i. m. 73. o.

²⁶ Benke: i. m. 74. o.

²⁷ Arisztotelész: Eudémuszi etika. Gondolat, Budapest 1975. 201. o.

²⁸ Benke: i. m. 77. o.

²⁹ Uo.

és ontológiailag,³⁰ sem pedig – miután az Alaptörvény szerint az Országgyűlés törvényeket alkot³¹ – alkotmányjogilag határozottan nem tartható.

IV.1. Kitekintés a magyar szabályozásra

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) 6:522. § rendelkezik a kártérítési kötelezettség terjedelméről. Főszabályként a kártérítés egyik alapelve, vagyis a teljes kártérítés elve érvényesül: „a károkozó a károsult teljes kárát köteles megtéríteni.” Kiegészül ez a jogszabályhely (4) bekezdésében foglaltakkal, miszerint „a bíróság különös méltánylást érdemlő körülmények fennállása esetén a kártérítés mértékét a teljes kárnál alacsonyabb összegben is meghatározhatja.”³² Az előszereteti érték bírói megítélésére ez a rendelkezés nem alkalmazható, hiszen egyrészt az előszereteti érték többletérték-tartalma természeténél fogva magasabb összeg megtérítését feltételezné a károkozó terhére tekintettel, a törvény azonban csak az alacsonyabb megítélést teszi lehetővé, ezzel tehát oltalmazva a károkozót. Másrészt mert a „különös méltánylást érdemlő körülmény fennállásának megállapítása természetesen nem lehet bírói szubjektív megítélés kérdése.”³³

A hatályos magyar Ptk. tehát meglehetősen materiális alapokra helyezte a kártérítés mértéke kiszabásának szabályait. A Polgári Törvénykönyv Nagykommentárja szerint csak az a követelés minősülhet kárnak, amit a károsult kifizetett.³⁴ Ha tehát a károsult szeretett háziállata károkozás miatt életét vesztette, és emiatt ő kártérítési igényét érvényesíti, a kár kiszámításánál csak az állat piaci értéke lehet a bíróság számára értékelési alap, az előszereteti érték nem.

Ezzel szembeállítható Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének Törvényjavaslata (továbbiakban: Mtj.), amelynek 1114. §-a még lehetővé tette méltányossági alapon történő nem vagyoni kártérítést. Eszerint aki szándékosan vagy súlyos gondatlanságból elkövetett tiltott cselekmény vagy ekként elkövetett kötelességsértés miatt van kártérítésre kötelezve, amennyiben tekintettel az eset körülményeire a méltányosság megkívánja, a károsult nem vagyoni káráért is megfelelő pénzbeli kártérítéssel - elégtétellel - tartozik.³⁵ Az Mtj. tehát a méltányosság intézményét kifejezetten tágabban biztosította a bíróság számára, hiszen itt nem csak kártérítés mértékét utalta a bírói méltányolás szabadságába, hanem magának a kártérítési kötelezettségnek a megállapítását is nem vagyoni kár esetén. A hazai magánjog nagy művelője, Marton Géza szerint az elvi felbátorítást

³⁰ Uo.

³¹ Magyarország Alaptörvénye 1. cikk (2) bekezdés b) pont.

³² A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 6:522. § (1) és (4) bekezdés.

³³ Nochtai Tibor: Kártérítési jog (alaptanok és vázlatok). Menedzser Praxis, Budapest 2023. 97. o.

³⁴ Lábady Tamás – Parlagi Máttyás: Felelősség szerződésen kívül okozott kárért. In: Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez. (szerk. Vékás Lajos – Gárdos Péter). Wolters Kluwer Hungary, Budapest 2020. 2481. o.

³⁵ 1928. évi Mtj. (Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének Törvényjavaslata) 1114. §

a Ptk. előmunkálatai hozták meg, a méltányosság feltétele alatt megadván a szándékos és súlyosan gondatlan sértésből eredő nemvagyonni sérelemért a pénzbeli elégtétel követelésének jogát.³⁶

Azt az álláspontot gondolom tarthatónak, amely a méltányos megítélést nem sajnálkozási, szánakozási alapon teszi lehetővé, hanem a jogelméleti értelemben vett igazságosság korrekciója céljának alapján. A sajnálkozás ugyanis a szubjektumot, az igazságosság korrekciója pedig az individuumot helyezi középpontba. A kettő közötti elhatárolás meglehetősen nehéz, azonban az ellentmondások elkerülése végett szükségét látom megkísérlésének. A szubjektum lényegét jól bemutatja a következő felszólítás: „*noli foras ire, in te ipsum redi; in interiore homine habitat veritas*”, azaz „Ne kívülre, hanem magadba nézz; az igazság ugyanis az emberi bensőben lakozik”.³⁷ A szubjektum tehát filozófiai értelemben véve „*interiore homine*”, belső ember, melynek érzései a külvilágtól eltérnek és az igazságosságot csak, mint egyénit tudja értelmezni. Ez nem lehet azonos az individuummal, mert „*az ember, miközben legbenső lényegével válik azonossá, eltávolodik önmaga esetleges, individuális énjétől, elveszíti köznapi identitását, és átadja magát valami másnak.*”³⁸ Ezek alapján tehát míg a szubjektum a legtisztább belső ember, addig az individuum a külvilág felé is tartalmaz elemeket, ekként az igazságosság és a vele járó méltányosság is eltérően értelmezendő. A szubjektum tekintetében alkalmazott méltányosságot a jogalkotónak és a jogalkalmazónak el kell vetnie, az individuummal szemben fennálló vezéreszméket biztonságosan kell alkalmaznia.

Itt érdemes kitekinteni arra, hogy a jogállamiság megköveteli, hogy az adott társadalmi viszonyok felett csak a jogszabályok uralkodjanak (*Rule of Law*), ne pedig a bíróságok mérlegelési, méltányolási jogköre. Meglátásaim szerint a méltányosság intézménye semmiféle körülmények között nem adhat lehetőséget bírói visszaélésre, az igazsággal szembemenő döntés meghozatalára. A *Rule of Law* garanciája az, ha elfogadjuk, hogy a jogalkotó észszerű, és ezen észszerűségből levezethető igazságos jogszabályokat alkot, amelyek megfelelően korlátozzák a bírói méltányosságot.

Elengedhetetlen, hogy a magyar szabályozást illetően ne térjek ki az előszereteti érték és a sérelemdíj fogalmi elhatárolásának problémájára. Elmondható, hogy az elhatárolás még a bíróságok számára is kihívást jelent, tekintve, hogy az előszereteti érték szoros átfedésben áll a személyiségi jogvédelemmel. Ezt jól bizonyítja a Budai Központi Kerületi Bíróság 18. P. XII. 23.229/1992/29. sz. ítélete, melyben a bíróság 100.000 forint nem vagyoni kártérítést ítélt meg annak a felperesnek, akinek Shar-pei szuka kiskutyáját az álltaorvos érzéstelenítés nélkül műtötte meg a szeménél. Ennek következtében a kutya a felperes karjai között halt meg órákon át tartó szenvedést követően, a

³⁶ Marton Géza: A polgári jogi felelősség. TRIORG, Budapest 1993. 168. o.

³⁷ Augustine: De vera Religione, XXXIX. 72. 12-13, In De Doctrina christiana, De vera religione, CCSL 32, Aurelii Augustini Opera Pars IV. I. (szerk. KK-D. Daur, Joseph Martin). Brepols, Turnhout 1962, 168-260. o. Idézi: Kővári Sarolta – Soóky Krisztina – Weiss János: A szubjektum labirintusai. Áron Kiadó, Budapest 2016. 148. o.

³⁸ Kővári Sarolta – Soóky Krisztina, Weiss János: A szubjektum labirintusai. Áron Kiadó, Budapest 2016. 114. o.

felperes személyiségében (érzelemlágában) ezzel súlyos sérelmet okozva. A bíróság az előszereteti értékre nem hivatkozhatott, ugyanis láthattuk a II. pontban, hogy a régi Ptk. sem ismerte el az előszereteti értéket. A bíróság azonban indokolásában a felperes személyiségét ért sérelmet akarta kompenzálni, az előszereteti értéktől függetlenül.³⁹

Az előszereteti érték megállapítása és a személyiségi jogvédelem szankciói közötti elhatárolás az, hogy a magyar jogban az előszereteti érték nem létezik, hogy a személyiségvédelmi szankciók azonban igen. Lábady megállapításából ez határozottan kitűnik: „tudott, hogy a 2013. évi V. törvény, Magyarország új Polgári Törvénykönyve megszüntette a hányatott sorsú, jogalkalmazási nehézségekkel terhelt és komoly elméleti vitákkal kísért nem vagyoni kártérítés intézményét, és helyette a személyiségi – jogi személyeknél a személyhez fűződő – jogok védelmének hatékony szankciójaként bevezette a sérelemdíjat mint a jogsértésnek közvetett kompenzációját és pénzbeli elégtételt jelentő magánjogi büntetését.”⁴⁰

V. Összegzés

Összegezve elmondható, hogy az előszereteti érték joggal képezte ellentmondásokkal átitatott viták tárgyát. Az ellentmondások feloldása érdekében célszerűnek tartottam a jogtudomány segédtudományaihoz történő fordulást. Gondolhatunk itt különösen a filozófiára, amely az emberi gondolkodásmódot formáló princípiumokat, fundamentumokat adja. Látható, hogy egyes gondolkodók elméleti megközelítései kiváló alapot adnak egy konkrét jogintézmény, így az előszereteti érték mélységeinek felderítésére. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az igazságosságot és méltányosságot talán legmélyebben kutató ókori gondolkodó, Arisztotelész jelentősége, akinek gondolatai még a 21. századi embert is foglalkoztatják az ilyen kérdéseket illetően. Génuszát mutatja, hogy megállapításai a történelem próbáit kellően kiállták, azok még a mai jogelmélet számára is megfelelően irányadók.

A jog és érzelmek összefüggéseinek vizsgálata azonban a kortárs jogbölcseleket is foglalkoztatja. Fekete Balázs szavaival egyet lehet érteni, amikor azt írja, hogy „*annak ellenére, hogy a jog ideológiája tagadja, vagy nemkívánatosak minősíti az érzelmek hatását a jogra, attól még a jog mivel emberek ügyeivel foglalkozik, ugyanúgy nap mint nap szembekeverül az érzelmekkel és kezeli azokat. Jól vagy rosszul, sikeresen vagy sikertelenül.*”⁴¹

³⁹ Fézser: i. m. 171. o.

⁴⁰ Lábady Tamás: Sérelemdíj versus nem vagyoni kártérítés. In: Megtartott szó (szerk. Koltay András – Landá Balázs). Wolters Kluwer Hungary, Budapest 2018. 153. o.

⁴¹ Fekete Balázs: Jog és érzelmek: veszedelmes viszonyok? In: Tanulmányok a kortárs jogelmületről (szerk. Fekete Balázs – Fleck Zoltán). ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2015. 282. o.

A magánjog legdicsőbb szépsége, hogy az embert a lehető legszelídebb módon, mégis kellő határozottsággal oltalmazza, szabadságát meghagyva intézkedik sorsa, valamint nem utolsó sorban érzelemlágyas felett, ezzel válva „*minden jogok szívkamrájává*”.⁴²

⁴² *Lábady*: A magánjog általános tana... 19. o.